

עקרונות מרכזיים בהוראת תלמידים עם צרכים מיוחדים

מתכנון לימודים לתכנון הוראה

תכניות הלימודים של משרד החינוך מפרטות את תכני הלימוד במקצועות השונים בכל שכבת גיל, בהתאם לתפיסות ולמטרות בהוראת המקצוע. לתכניות אלו נלוות הנחיות מאת מנהלי תחום הדעת באשר להקצאת השעות להוראת המקצוע ולאופי הוראתו.

תכנון הלימודים לתלמידים עם צרכים מיוחדים מתבסס, כאמור, על תכניות הלימודים לחינוך הרגיל, כבסיס ידע תיאורטי וכתשתית ליצירת מתווה התכנים ולתכנון הוראתם. בהתאם לכך, ובהתייחס למאפייני התלמידים, נבנית תכנית הוראה לכל המקצועות והנושאים הנלמדים בכתה. תכנית ההוראה מתארת את תהליך ההוראה בפועל ומפרטת: יחידות לימוד עפ"י לוח זמנים, פעילויות למידה, חומרי הוראה-למידה, עזרים ורכיבים בסביבה הלימודית, תוצרים מצופים וכן דרכים וכלים להערכה. זאת תוך התייחסות דיפרנציאלית לתתי-קבוצות בכיתה וליעדים בתכניות האישיות של התלמידים.

עקרונות מרכזיים בהוראת תלמידים עם צרכים מיוחדים

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
התייחסות לגיל התלמיד	תכנון פדגוגי תוך התייחסות מכבדת לגילו הכרונולוגי של הלומד ולצרכיו בכל רמות התפקוד בהיבטים כגון: בחירת תכנים והוראתם, בחירת פעילויות, ארגון הסביבה החינוכית ושימוש בחומרי למידה. קיום תקשורת שוטפת ברמה המותאמת לגילו הכרונולוגי של הלומד מחד ולרמת התפקוד שלו מאידך, גם במקרים בהם יש פער בין השניים (ראה התייחסות ב מתנה ה, מטרה ג')
ארגון הלמידה	1. <u>בחירה וארגון של תכני הלימוד</u> - הוראת המקצועות בהתאם לתוכנית הלימודים בשכבת הגיל. לתלמידים בתפקוד לימודי בינוני ונמוך ייבחרו נושאים רלוונטיים מתוך תוכנית הלימודים במקצוע או מתוך מתווי תוכן מותאמים או חלופיים - ביצוע התאמות, שינויים ו/או חלופות ביחס לתוכנית הלימודים בהתאם לרמת התפקוד של הלומדים. <u>הרחבה בפרק: תכנון פדגוגי - בין נגישות לתכנית הלימודים לבין מענה מותאם</u> - הוראת נושאים ייחודיים לחינוך המיוחד (חלופות) ותכנים מעולמו של הלומד כגון נושאי איכות חיים והכנה לחיי בוגר - יצירת רצף והמשכיות בהוראת התכנים במעבר בין שכבות הגיל - התקדמות בלימוד התכנים תוך מעבר לתכנים אחרים בהתאם לגיל הלומד, גם אם לא הופנמו תכני לימוד קודמים - בכיתות רב-גילאיות – התבוננות על מכלול הנושאים שאמורים להילמד בשכבות הגיל הקיימות בכיתה ופריסתם על פני מספר שנים בהתאם לטווח הגילאים בכיתה (לדוגמה: אם בכיתה תלמידים בגילאי ג'-ד', ניתן לארגן ולפרוס את הנושאים המיועדים לגילאים אלו על פני שתי שנות לימוד) - ארגון תכני הלימוד על פי יסודות מארגנים באופן המשקף הן את ידע העולם והן את צרכי הפרט והכלל, מסייע ללומד בראיית התמונה השלמה ומאפשר לו להפנים

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
	ולזהות תופעה בהקשר רחב יותר (בן-פרץ. מ'. 2001)¹. יסודות מארגנים לדוגמה: א. מעגלי שייכות (יחיד, משפחה, קהילה) ב. מהקרב לרחוק (אני, משפחה, שכונה, ישוב, ארץ) ג. מהפרט אל הכלל או להפך ד. ציר כרונולוגי ה. מושגים או ערכים מובילים ו. תהליכי חשיבה (פתרון בעיות, העלאת מגוון נקודות מבט וכיו"ב) - הוראה ישירה של המקצוע/הנושא במסגרת הזמן המיועדת לו במערכת השעות הכיתתית - הוראה של המקצוע/הנושא באופן אינטגרטיבי במסגרת זמן המיועדת למקצועות/נושאים אחרים. לדוגמה: א. שפה - קידום יעדים שפתיים כחלק מהוראת מקצועות רבי מלל ב. הכנה לחיים - קידום יעדים בתחום ההכנה לחיי בוגר כחלק מהוראת המקצועות והפעילויות השונות ג. חינוך ערכי - טיפוח ערכים כחלק מהוראת המקצועות ובמסגרת פעילויות שונות ד. אמנויות - שילוב אמנויות בהוראת תחומי הדעת ככל שרמת התפקוד של התלמידים רחוקה יותר מתפקוד תקין, כך יידרשו יותר שינויים וחלופות ביחס להוראת תכני הלימוד בחינוך הרגיל 2. ארגון הלומדים - הוראה בהרכבים שונים של לומדים בתוך הכיתה/הגן בהתאם למטרות הלמידה: א. הוראת נושאים במליאה, תוך דגש על למידה בהוויה חברתית ב. הוראה בקבוצות הומוגניות בהתבסס על מיפוי הלומדים לפי תחומי חוזק, רמות תפקוד ו/או תחומי עניין לצורך ארגון יעיל של ההוראה סביב יעדים משותפים ג. הוראה בקבוצות הטרוגניות לצורך שיתוף והעצמה הדדית ד. הוראה פרטנית בהתאם ליעדים אישיים של הלומד במרחב אישי או במרחב הקבוצתי - יצירת קבוצות חוצות כיתה, הטרוגניות מהבחינה של שכבת הגיל אך הומוגניות מבחינת יעדים או רמת תפקוד. זאת לצורך השלמת פערים, תגבור והעצמה במצבים בהם ישנם פערים רבים בתוך הכיתה/הגן - יצירת הרכבים חוצי כיתה המשלבים תלמידי חינוך רגיל ותלמידי חינוך מיוחד מאותו בית ספר או בחיבור בין בתי ספר/גנים רגילים ומיוחדים לצורך קידום השתלבות, העצמה הדדית או חניכה (ראה התייחסות במתנה, מטרה א') 3. ארגון הצוות ביצוע תהליכי הוראה בצוות רב-מקצועי, תוך חלוקת תפקידים בין אנשי הצוות וזיהוי ממשקים בין בעלי התפקידים השונים: - חלוקת התפקידים בין אנשי הצוות על פי תחומי התמחותם ועל בסיס מיפוי יעדי העבודה עם התלמידים, לצורך הוראת קבוצות או יחידים בגן/בכיתה - הוראה בשיתוף / במודל הוראה שיתופי בין גננת/מחנכת/מורה מקצועי לבין עובדי הוראה ממקצועות הבריאות, יועצת ובעלי תפקידים נוספים בהתאם לנושא ולצרכי

¹ בן-פרץ. מ'. 2001, [פיתוח קוריקולום](#), עיונים בחינוך, 5(1), עמ' 59-67.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
	התלמידים - ייעול עבודת הצוות באמצעות: א. הנחיית צוותי ההוראה ע"י צוותים ממקצועות הבריאות ולהפך ב. יצירת קבוצות למידה והיוועצות מתחומי עיסוק שונים ומתחומי דעת שונים ג. פיתוח מקצועי להשלמת ידע בתחומי הדעת ובמיומנויות של ההוראה מותאמת <u>4. ארגון זמן והקצאת שעות</u> - בניית מערכת שעות שבועית לכל כיתה בכל מסגרות הלימוד, אשר תשקף את הנושאים והמקצועות הנלמדים ואת הקצאת הזמן ברמה יומית ושבועית, לרבות במסגרות לתלמידים עם לקויות מורכבות מאוד. - הקצאת שעות שבועיות לתחומי הלימוד השונים, תוך התייחסות לסוג המסגרת ולרמת התפקוד של התלמידים. (ראה טבלה נפרדת בהמשך) - התייחסות לארגון זמן ההוראה בראיית שבוע הלימודים ושנת הלימודים, בראיה רב-שנתית וכן במהלך שיעור תוך שמירה על מסגרת שעות הלימוד המוקצת לכיתה - לתלמידים הלומדים בהתאם לתוכנית הלימודים של החינוך הרגיל - הקצאת שעות שבועיות להוראת המקצוע על פי ההקצאה בשכבת הגיל המקבילה בחינוך הרגיל לפחות - לתלמידים הזקוקים להתאמות, שינויים וחלופות ביחס לתוכנית הלימודים הרגילה - הקצאת שעות תוך התייחסות להקצאה בחינוך הרגיל לפרופורציות בין המקצועות - הקצאת זמן במערכת השעות השבועית ללימוד נושאים ייחודיים לחינוך המיוחד (חלופות) בהתאם לצרכי התלמידים כגון נושאי הכנה לחיים, תוך הפעלת שיקול דעת: א. בנוגע להיקף הנושאים הייחודיים ביחס לשאר נושאי הלימוד ב. בנוגע למהות הנושאים מתוך נושאי שכבת הגיל אשר יצומצמו או לא יילמדו - הפעלת שיקול דעת בנוגע להקצאת השעות לתחום האקדמי ביחס להקצאה לתחום ההכנה לחיים, תוך שאיפה לאיזון מיטבי ביניהם בהתאם למאפייני התפקוד של תלמידים ולתקן השעות הכיתתי - הקצאת זמן להוראה ישירה לשם פיתוח מיומנויות חשיבה ומיומנויות שפה, באופן ישיר או כחלק מהוראת תחומי דעת. - שינוי בהקצאת השעות להוראת המקצוע בכללותו או לנושאים מתוכו בהתאם לרמת התפקוד של התלמידים, תוך הלימה מרבית לתוכנית הרגילה (הוספת שעות לתגבור, תרגול והרחבה; הפחתת שעות מתחום אחד לטובת תחום אחר וכיו"ב) - ריכוז שעות להוראת מקצוע/נושא מסוים בתקופת זמן מוגדרת לצורך התמקדות, תגבור וייעול הלמידה. לדוגמה: בחירה של שני מקצועות להם מוקצות 3 שעות לאורך השנה, הוראת כל מקצוע על פני מחצית אחת בהקצאה של 6 ש"ש - הכוונת כלל הפעילויות המתקיימות במסגרת החינוכית לצורך למידה וקידום יעדים בתחומים השונים, לרבות פעילויות המיועדות לטיפול בצרכים בסיסיים, הסעות ועוד. לדוגמה: תוך כדי האכלה/אכילה - לימוד מושגים, הרחבת ידע, לימוד מיומנויות בחירה, לימוד מיומנויות של אכילה עצמאית, כישורי שיח ועוד. או: תוך כדי מעברים בין פעילויות או שיעורים - תרגול ועידוד הליכה, תרגול שיווי משקל, התמצאות במרחב ועוד. - הקצאת זמן של למעלה משעה שבועית להוראת מקצוע במידת האפשר, מתוך הנחה כי עבור תלמידים רבים נדרש זמן רב כדי להיזכר בנלמד ולהתחבר לידע הקודם ולא נותר די זמן להתקדמות במקצוע באותה שעה - הקצאת זמן לפעילויות העשרה ולטיפולים ממקצועות הבריאות בהתאם לצורך

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
	ולמאפייני התפקוד של התלמידים - שמירה על מסגרת השעות המוקצת לכיתה - ארגון זמן במהלך שיעור: חלוקת זמן השיעור ליחידות עפ"י התוכן או אופי הפעילות; - התאמת משך הזמן לביצוע משימות לימודיות למאפייני התלמידים - בחינת אפשרויות לצורך תכנון בראייה רב-שנתית כגון: א. בחינת האפשרות לדחות הוראת נושא מסוים מתוכנית הלימודים לשנה מאוחרת יותר (כגון נושאים מורכבים במיוחד או נושאים שאינם מעכבים את הרצף הלימודי) ב. בחינת האפשרות להרחיב הוראה של נושא מסוים למספר רב יותר של שנות לימוד מהמוקצה בתוכנית הלימודים ג. במקצועות מסוימים (כגון: היסטוריה), בחינת האפשרות להקדים את התחלת לימוד המקצוע בשנה כדי לאפשר יותר שנים ללימוד אותו מקצוע ראה התייחסות מפורטת להקצאת שעות עפ"י סוגי מסגרות חינוך ורמות תפקוד ברצף הגילאים.
הנגשה	התאמת הסביבה הפיזית והלימודית לצרכי הלומד: <u>הנגשה סביבתית</u> - בחירת המיקום של הכיתה בהתאם למאפייני התפקוד והניידות של התלמידים - התייחסות למרחק משער הכניסה לביה"ס, קומה נגישה, קירבת הכתה לשירותים, קרבה לכיתות ספח או כיתות מגמת הלימוד. עבור תלמידים המתקשים בניידות השיקולים יתקיימו בשיתוף מומחה תחום מגבלות פיזית מהמת"א. - שימוש בעזרים ואביזרים, לרבות אלו הקשורים בבינוי ובריהוט, אשר יאפשרו לתלמיד השתתפות בלמידה על אף מגבלות פיזיות, בריאותיות ואחרות (לדוגמה: כיתה אקוסטית, תאורה/הצללה מותאמת, כיסא התואם את צרכי התלמיד מבחינת יציבה בישיבה, מחיצות לעבודה פרטנית). - בחירת המקום המתאים להושבת התלמיד בכיתה/בגן ובפעילויות השונות, בכדי לסייע לו למצות את יכולותיו הלימודיות והתפקודיות – קרבה ללוח/למורה וכיוב'. - הפעלת שיקול דעת תוך היוועצות עם צוות מקצועות הבריאות לבחירת מנח המאפשר לתלמיד פניות מירבית ללמידה אפשרויות כגון: 1. למידה בישיבה ליד שולחן 2. למידה במערכת הושבה מותאמת אישית הנבנית לצורך למידה בסביבות שונות במוסד החינוכי (שולחן וכיסא מרופדים, סביבה שקטה ומופחתת גירויים בחלל הכיתה או מחוצה לה, הפחתת גירויים ע"י אמצעים זמינים כגון אוזניות אישיות, וילון, מחיצה וכיוב'). 3. שימוש במגוון אביזרים לישיבה בפרקי זמן שונים בהנחיית צוות מקצועות הבריאות (גליל, כדור פיזיו, כיסא פינתי, כיסא "בר", כיסא המאפשר תנועה במקום, וכיוב') 4. למידה תוך כדי תנועה או במנחים השונים מישיבה, שיש בהם כדי להביא לידי מיצוי מרבי של יכולת הלמידה של התלמיד. הפעלת שיקול דעת בנוגע למשך השהות במנח אחד. - הגדרת מרחבים בכיתה בהתאם לפעילויות השונות המתקיימות בהם (לימוד קבוצתי, משחק, עבודה פרטנית וכיוב'), וכן בהתאם ליעדי העבודה ולכלל מאפייני הלומדים. - עיצוב/ארגון הסביבה החינוכית תוך התייחסות לגירויים שעשויים לפגוע בקשב של

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
התלמיד והפחתת גירויים במידת הצורך. <u>הנגשה טכנולוגית</u> - התאמת עזרים טכנולוגיים הנדרשים לתלמידים בכדי לתקשר, לקרוא ולכתוב ובכדי לקחת חלק בפעילויות הלימודיות והחברתיות השונות – מגוון אביזרים לתקשורת תומכת וחליפית כגון: מחשב תקשורת, מחשבון, אייפד, טאבלט, תוכנות ואפליקציות ייעודיות וטכנולוגיה מסייעת בהתאם למוגבלויות השונות. <u>הנגשה לימודית / הנגשה קוגניטיבית</u> - התאמה של הסביבה הלימודית על רכיביה למאפיינים הקוגניטיביים והלימודיים של התלמידים, לרבות תלמידים עם מוגבלות קוגניטיבית, כך שיוכלו לתפקד בה באופן מלא. התאמות נגישות כגון: שפה פשוטה, פישוט לשוני, פישוט הליכים ונהלים, תווך אנושי, הקראה, סמלול, שליטה על קצב, סובלנות לטעויות ומגוון חלופות. (פירוט נוסף בסעיפים השונים בטבלה). להרחבה: - <u>חוברת - עקרונות בהוראת תלמידים עם מוגבלות שכלית התפתחותית.</u> - טל, ד' (2017). הכשרה ל"הוראה מכילה" - מסע בשלושה נתיבים. בתוך: ש' סיטון וי' גילת (עורכים). כותבים חינוך - על הקשר שבין התיאוריה למעשה החינוכי, 225-247, פרדס הוצאה לאור <u>הנגשה בטיולים ובפעילות חוץ בית ספרית</u> <u>טיול מונגש - טיולים ופעילות חוץ בית-ספרית - השתלבות תלמידים עם מוגבלות,</u> אגף א' חינוך מיוחד להרחבה בנושא הנגשה: - <u>תקנות נגישות השירות, נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות</u> - <u>חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות</u>	התלמיד והפחתת גירויים במידת הצורך.
פישוט, המחשה והדגמה - הטרמה לקראת למידה באמצעות בירור ידע קיים, הצגת הנושא באופנים שונים המעוררים סקרנות ועניין, שיח מקדים אודות הנושא, פירוט אתגרים צפויים וכיוב' - חיבור לידע קודם שנלמד ושימוש בעולמו של הלומד כנקודת מוצא ללמידה, גם כשמדובר בתכנים מתוכנית הלימודים - שימוש באמצעי הדגמה והמחשה - חפצים, תמונות/תצלומים, סמלי תקשורת תומכת וחליפית (תת"ח), סרטים, כלים אמנותיים, כלי מדידה בכל שלבי תהליך הלמידה - המחשה של השלבים בתהליך הלמידה ובהתקדמות התלמיד בתהליך, לפני התהליך, במהלכו בסופו, תוך המחשת המעבר משלב לשלב - המחשת התכנים ברמות ייצוג שונות מהמוחשי למופשט – מוצג/חפץ מקורי, דגם, תצלום, מלל כתוב ודבור הכנת משימות, מתן הסברים והצגת תכנים בדרגות קושי שונות תוך הכוונה לדרגה הגבוהה ביותר האפשרית ותוך ניווט בין דרגות הקושי - התאמת ההוראה לדרכי התקשורת של התלמיד - פירוק משימות והוראות לשלבי משנה, פירוק שאלות לשאלות משנה - הדגשת מושגים מרכזיים בנושא הנלמד תוך שימוש במפות נושאיות - הוראת הנושא מנקודות מבט שונות - יצירת קשרים גלויים בין ידע אישי וחוויתי לבין מושגים נלמדים בשיעור - שימוש בעזרים טכנולוגיים ובסביבות מתוקשבות מותאמות, הכנת מצגות מותאמות לצורך העמקת ההבנה ותרגול - זימון פעילויות המערבות התנסות בחמשת החושים ובתנועה לצורך העשרת הערוצים	התלמיד והפחתת גירויים במידת הצורך.

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
	לקליטה ולהבנה של הסביבה - למידה רב-חושית - הוראה במגוון סביבות למידה – בכיתה/בגן, בבית הספר ומחוצה לו - שילוב סיורים בסביבה הקרובה והרחוקה במקומות כגון: השכונה, היישוב, אתרי מורשת, מוזיאונים, אתרי טבע - הקניית מיומנויות בחירה מושכלת וזימון אפשרויות בחירה במגוון מצבי למידה ופעילות - במעבר מפעילות לפעילות או ממשימה למשימה – יידוע והכנה מקדימה למעבר, הצגת המעבר באמצעים שונים (כגון סמלים וכרטיסי ניווט), המללה של התהליך תוך כדי המעבר, איתור גורמים מסייעים ועידוד השימוש בהם. זאת תוך פיתוח התבוננות מטה קוגניטיבית על הפעילות / המשימה - להרחבה בנוגע לתיווך - מאמרה של קלודי טל (בפרט מעמוד 17): תיווך מטפח אוריינות בגיל הגן כדוגמה ליישום של הוראה תואמת התפתחות. נדלה מתוך: http://www.mofet.macam.ac.il/ktiva/dapim/Documents/dapim37.pdf - עקרונות תיווך אלו מתאימים גם להוראה-למידה בבתי ספר.
התנסות ותרגול	- למידה בסיטואציה אותנטית, תוך התנסות במצבי חיים אמיתיים בסביבתם הטבעית - התנסות פעילה במיומנויות הנלמדות בתחומים השונים: מקצועות הלימוד, תחומי ההכנה לחיים, הכישורים החברתיים ועוד - שימוש בהדמיה (סימולציה) ובמשחקי תפקידים - תרגול התכנים והמיומנויות שנלמדו באמצעות חזרות מגוונות בקשת רחבה של מצבים
טיפוח מיומנויות למידה וחשיבה	- קידום <u>תפקודי לומד</u>, מיומנויות ואסטרטגיות למידה בהוראה ישירה וכן באמצעות התכנים הלימודיים - הכנת משימות חשיבה תוך שימוש בכל ממדי ההבנה - זכירה, מיון, דרוג, השוואה, הכללה, פרשנות, הסק ועוד לתלמידים בכל רמות התפקוד (בכל אחד ממדי ההבנה ניתן להכין פעילות פשוטה ובסיסית המותאמת לרמות התפקוד הנמוכות ופעילות מורכבת המותאמת לרמות הגבוהות - הוראה ישירה של שפת החשיבה בהקשר לכל מיומנות נלמדת ובכל אחד מממדי ההבנה. להרחבה: <u>מסמך חשיבה בתהליך הלמידה בעידן הידע</u> - שילוב משימות בחירה ואתגר בתהליך הלמידה - יצירת הזדמנויות לשיח ולהבעת עמדה אישית, הצגת טיעון, הסבר והדגמה - שילוב משימות המשלבות דילמות, משימות המזמנות מצבי סיעור מוחות וסתירות ביחס לידע קודם - שילוב משימות המזמנות חשיפה של נקודות מבט מגוונות ולעיתים מנוגדות - שילוב משימות המעודדות שאילת שאלות של תלמידים - מתן משוב המכוון תלמיד להתבוננות מטה קוגניטיבית על תהליך הלמידה והחשיבה שלו
שימוש בספרי לימוד הכנת חומרי הוראה-למידה	- שימוש בספרי לימוד מאושרים למקצועות השונים בשכבות הגיל מתוך <u>רשימת הספרים המאושרים</u> לחינוך הרגיל, תוך הכנת חומרי למידה על בסיס ספרים אלו ותוך התאמת ההוראה - שימוש בספרי לימוד מאושרים למקצועות השונים בשכבות הגיל מתוך רשימת הספרים המאושרים לחינוך המיוחד כספר לימוד או כחומר עזר (רשימת הספרים לחינוך המיוחד הווה חלק מרשימת הספרים המאושרים לכלל המערכת) - שימוש בחומרי עזר להעשרה והרחבה (חוברות תרגול, סביבות מתוקשבות) - הכנת חומרי למידה מותאמים על ידי צוותים חינוכיים עפ"י הדגשים הבאים:

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
	א. אופן הצגת החומר לתלמיד ✓ התאמת גודל הגופן, בחירת גופן נקי ובהיר ✓ ריווח שורות, חלוקה לפסקאות, התאמת אורך הפסקה, בחינת עומס הדף ✓ ניקוד מסייע או מלא ✓ התאמת אורך המשפט ומידת מורכבותו ✓ המחשת התכנים באמצעות חומר חזותי (תצלומים ברורים, סמלי תקשורת תומכת, מפות, איורים) וחומר גרפי (תרשימים, גרפים, דיאגרמות) ✓ שימוש במקדמי ארגון (טאבים, כותרות, מפות מושג, תרשימי זרימה, תבניות נושא, תבניות סיפוריות) ✓ שימוש בשפה מותאמת לקהל היעד, תוך שמירה על משלב שפתי סביר ועל תקינות לשונית ותחבירית ✓ שילוב אמצעי התקשורת של התלמיד (כגון: לוחות תקשורת) ב. תכנים ומשימות ✓ הלימה לתכניות הלימודים לצד רלוונטיות לגיל התלמידים ולעולמם ✓ הגדרת תכנים ומשימות עפ"י: חובה/בסיס ; בחירה/העשרה/אתגר ✓ דירוג התכנים ופירוק ליחידות קטנות, תוך שמירה על רצף רעיוני ✓ התאמת המשימה לטווח הזיכרון ולטווח הקשב של התלמיד ✓ שילוב משימות ברמות חשיבה שונות ובכל ממדי ההבנה ✓ שילוב משימות להתנסות מעשית ולפעילות חווייתית ✓ שילוב משימות המזמנות שימוש בטכנולוגיה ובסביבות מקוונות ✓ עדכון אמצעי התקשורת של התלמיד (סמלים, לוחות תקשורת) בהתאם לתכנים הנלמדים ג. דגשים כלליים ✓ אין לציין על גבי החומר שהוא מיועד לחינוך המיוחד ✓ בחומרי העזר המיועדים למורה יש להגדיר את קהל היעד וכן את תוכנית הלימודים לה מותאם החומר. ✓ יש להקפיד על זכויות יוצרים במקרה של שימוש בקטעים, תמונות או ציטוטים ממקורות אחרים. להרחבה: שימוש בספרי לימוד בחינוך המיוחד
בחירת טקסטים ללמידה	- שימוש בטקסטים מתוך ספרי הלימוד וחוברות העזר לחינוך הרגיל לצד טקסטים נוספים להרחבה ולהעשרה - הכנת טקסטים מותאמים תוך הקפדה על: התאמת גודל הגופן, ריווח, הדגשת משפטי מפתח, חלוקה לפסקאות, הוספת מקדמי ארגון (טבלאות, תרשימים) ותומכים חזותיים (תמונות) - הכנת טקסטים המורכבים ממילים בודדות, סמלי תקשורת תומכת וחליפית (תת"ח) ותמונות לתלמידים שאינם קוראים - בחירה/הכנה של הטקסטים בהתאם לרמת התפקוד ויכולת ההסמלה של התלמיד, באופן המכבד את גיל התלמיד ומותאם לו - שימוש בטקסטים ממגוון סוגות כגון: טקסט מידעי, סיפור אישי, יומן, מכתב, טקסט מפעיל, סיפור היסטורי. בטקסט מקראי: ביאור הטקסט בהתאם לרמת ההבנה ומשלב השפתי של התלמידים, בד בבד עם חשיפה הדרגתית לטקסט המקורי - שימוש בטקסטים המזמנים תהליכי חשיבה ופיתוח תיאורית מיינד (Theory of TOM mind), תוך תיווך והבניה של תהליך הלמידה

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
קידום שפה, שיח ותקשורת - עידוד שיח במגוון נושאים בין המורה לתלמיד ובין התלמידים לבין עצמם - זימון מגוון ערוצים לביטוי ולהבעה עצמית כגון: דיבור, כתיבה, יצירה, תנועה - שימוש במגוון אמצעי הבעה ותקשורת, לרבות תקשורת תומכת חליפית ועזרים טכנולוגיים בהתאם למוגבלות - ליווי השיח והדיון באמצעים חזותיים המארגנים את מהלך הדיון, ומאפשרים את ניהולו לפי כללי שיח ברורים - הנחיית השיחה בדגמי שיח שונים (סבב, שאילת שאלות, שמש אסוציאציות, דיון בזוגות וכיוב') - שימוש במגוון משלבי שפה, תוך התאמה לרמת התפקוד השפתי מחד ותוך חשיפה למשלבים גבוהים יותר מאידך - פישוט לשוני (אך לא דלות לשונית) בהתאמה לגיל ולרמת התפקוד של התלמידים - פירוש מילים קשות, שימוש במילים נרדפות, שימוש בדוגמאות, חלוקה למקטעים - דיבור בקצב מותאם תוך הקפדה על בהירות ושפה תקינה - הקניית מיומנויות תקשורת בהתאם למאפיינים ייחודיים של כל מוגבלות - זימון אפשרויות להבעת רגשות ומחשבות במגוון ערוצים: בע"פ, בכתב, בכלים אמנותיים ועוד - חשיפה לספר ולספרות במגוון אופנים בהתאם למאפייני התלמידים לרבות הקמת ספריה בית ספרית וכיתתית, השתתפות ביוזמות כגון מצעד הספרים, מפגשים עם יוצרים וכיוב' - להרחבה: מסמך בנושא - פיתוח מיומנויות תקשורת לתלמידים עם צרכים מורכבים.	הרחבה בסעיף ספרי לימוד וחומרי הוראה-למידה לעיל.
שיתוף/השתתפות התלמיד - שיתוף התלמיד בגיבוש מטרות ויעדים לתוכנית האישית שלו ובהערכת התקדמותו - עידוד תגובה, יוזמה ופעולה של התלמיד במצבי למידה בתחומים שונים, לצורך שמירה על עניין וקשב ולהעמקת ההבנה - קיום תהליכים המשתפים את התלמיד ומעודדים אותו לייצוג עצמי (סינור), קבלת משוב ומתן משוב, שיתוף בהחלטות, הערכה עצמית, בחירה והעדפה אישית החל מהגיל הרך. - מתן אפשרות למילוי תפקידים ומשימות שונות ע"י התלמיד במסגרת החינוכית בהתאם לבחירתו ולתחומי החוזק שלו	
קשר עם הורים ומשפחה - קיום ביקורים בבית בתלמיד ע"י הצוות, לשם היכרות עם סביבת חייו הטבעית ושיח בלתי אמצעי עם ההורים - קיום מפגשים קבוצתיים ופרטניים עם ההורים בגן/בבית הספר ביוזמת הצוות או ההורים - העברת מידע ע"י ההורים אודות התלמיד במגוון הקשרים ומצבי חיים - העברת מידע רפואי ע"י ההורים הרלוונטי למוגבלות התלמיד ולמצבים רפואיים משתנים במעגל החיים. דיווח ע"י הצוות להורים אודות אירועים הקשורים למצבים אלו - שיח אודות ציפיות ההורים לגבי מטרות העבודה עם ילדם תוך התייחסות להתקדמותו במהלך השנה - הצגת התוכנית האישית של התלמיד להורים תוך התייחסות לציפיותיהם ועמדותיהם לצד היעדים שנקבעו ע"י הצוות הרב-מקצועי - קידום יעדים אישיים של התלמיד בבית, תוך הנחיה וליווי של הצוות הרב-מקצועי - שמירה על קשר הדדי שוטף לאורך שנת הלימודים במגוון אמצעים: שיח טלפוני או	

מדינת ישראל
משרד החינוך
המינהל הפדגוגי
אגף א' חינוך מיוחד

תחום/נושא	עקרונות פדגוגיים ואסטרטגיות להתאמת ההוראה
	פנים אל פנים, מחברת קשר, אמצעים דיגיטאליים וכיוב' מידע כללי להורים ומידע אישי אודות ילדיהם (באמצעות קוד וסיסמה) – בפורטל הורים לילדים עם צרכים מיוחדים , משרד החינוך